

TEZAURUL DE TETRADRAHME THASIENE DESCOPERIT LA „IZVORU SADULUI”, COMUNA RÂU SADULUI, JUDEȚUL SIBIU

SILVIU I. PURECE

Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu
silviu.purece@ulbsibiu.ro

Key - words: hoard, tetradrachm, Thasos, Râu Sadului, Sibiu, silver, incision.

Abstract. In the Brukenthal Museum's numismatic collection were registered 7 tetradrachms from a hoard found at Izvoru Sadului (com. Râu Sadului, Sibiu County). Six coins from Izvoru Sadului hoard have incisions, which start from Herakles' genital region and tend to reach the shoulders line. We think that the penetration of the Thasos tetradrachmas in Transylvania was generated by the tribes union present in Muntenia, between the Vedea and Ialomița rivers, who sold silver imported from the south.

În colecția Muzeului Național Brukenthal a fost înregistrat, la mijlocul anilor '70, un tezaur alcătuit din 7 tetradrahme thasiene descoperit pe teritoriul comunei Râu Sadului, în punctul „Izvoru Sadului” (Harta 1).

Condițiile descoperirii.

Până în prezent, bibliografia de specialitate menționa, din păcate într-un mod foarte sumar¹, doar două astfel de tezaure provenite de pe teritoriul județului Sibiu, din împrejurimile localităților Cașolț și Gura Râului². Cele două depozite monetare conțineau doar tetradrahme thasiene. Pe teritoriul județului Sibiu au mai fost descoperite două tetradrahme thasiene la Ocna Sibiului și Nocrich.

Nu s-au păstrat informații legate de recuperarea unor monede din tezaurul găsit la Cașolț³. Din fericire, în cazul tezaurului de la Gura Râului dispunem de informația că acesta se păstrează, nu cunoaștem în ce proporție, în colecția Muzeului Național Brukenthal⁴, unde a fost înregistrat la puțin timp după anul descoperirii, 1974. Într-adevăr, există certitudinea că în depozitul acestui muzeu au intrat 7 tetradrahme thasiene la mijlocul anilor

70, piesele provenind dintr-un tezaur. Acest lot a primit numărul de inventar T 1736. În registrul inventar nu apare menționat, ca loc de descoperire al acestui grup de monede, localitatea Gura Râului, ci doar punctul denumit „Izvoru Sadului”. Punctul „Izvoru Sadului” se află pe teritoriul comunei Râu Sadului, nu în împrejurimile localității menționate inițial ca loc de descoperire.

Trebuie să precizăm faptul că nu există în colecția Muzeului Național Brukenthal nici un alt tezaur care să conțină tetradrahme thasiene și care să fi intrat după anul 1974. Este astfel foarte sigur ca depozitul monetar, căruia i se atribuisse ca loc de descoperire localitatea Gura Râului, să provină din cu totul altă locație. Confuzia apărută în bibliografia de specialitate se datorează modului în care au fost transmise și receptate informațiile publicate în cronică numismatică. Din Gura Râului provenea nu tezaurul, ci descoperitorul acestuia⁵. Deși s-a făcut această confuzie, cu privire la locul de proveniență al tezaurului, informațiile referitoare la condițiile de descoperire au fost menționate corect⁶. Astfel, se precizează că monedele au fost găsite „la poalele unei coline, sub o piatră”⁷. Credem că ascunderea tezaurului de la „Izvoru Sadului” într-o zonă montană, în apropierea unui traseu

¹ Mitrea 1965, p. 66; Winkler 1955, pp. 1sq.; Mitrea 1975, p. 319.

² Părpăuță 2006, pp. 180sq., 201.

³ Tezaurul a fost descoperit în anul 1777.

⁴ Mitrea 1975, p. 319.

⁵ Mulțumim pentru aceste informații doamnei dr. Oltea Dudău.

⁶ Mitrea 1975, p. 319.

⁷ Mitrea 1975, p. 319.

intens utilizat și astăzi de ciobani, se leagă de tranzitul pastoral, posesorul acestuia fiind probabil un crescător de animale. Pe aici trecea drumul de plai ce unea Valea Lotrului de Valea Sadului, care a jucat, probabil, un rol important în tranzitul dintre spațiul extracarpatic și cel intracarpatic până la deschiderea drumului roman pe Valea Oltului⁸.

Este important de menționat aici că o altă tetradrahmă thasiană, găsită între 1860-1870, provine de pe teritoriul localității Râul Sadului, fiind găsită în punctul „Izvoarele Sadului”⁹. Este foarte probabil să fie vorba de aceeași locație, moneda făcând probabil parte din tezaurul în care s-au aflat și cele 7 piese din colecția Muzeului Național Brukenthal. Nu vom putea supune analizei noastre, din păcate, decât cele 7 monede descoperite în anul 1974, cea de-a opta, descoperită în secolul al XIX-lea, fiind astăzi pierdută.

Descrierea monedelor

1. Av. Capul lui Dionisos spre dreapta, cu cunună de iederă, având trei frunze în sus și două în jos. Deasupra frunții se află două rozete realizate fiecare din câte 7 puncte. Părul este strâns pe frunte într-o bandă lată, fiind redat la spate sub forma unui coc împletit și adunat de sus în jos. Din coc pornesc către umeri două bucle lungi. Pometele obrazului este foarte pronunțat și redat mai aproape de ochi, fapt rar întâlnit.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

Heracles nud, în picioare, cu capul spre stânga, se sprijină cu dreapta pe măciucă. Pe piept, umărul și brațul stâng, care este sprijinit pe șold, poartă pielea leului din Nemea. Partea superioară a corpului lui Herakles este puțin înclinată către dreapta, iar blana leului prezintă o unduire ușoară în zona genunchiului stâng al zeului. Solul este simbolizată de o linie dreaptă.

O incizie a fost aplicată pe revers cu un obiect ascuțit cu secțiune pătrată. Aceasta pornește din zona pulpelor lui Heracles și se oprește în dreptul gâtului. Moneda prezintă o ruptură.

⁸ Glodariu 1974, p. 117.

⁹ Glodariu 1974, p. 265, nr. 129.

Sigla $\mathcal{M}$; axa: 12; greutatea: 16,24 g.; diametrul: 31 x 30,5 mm; nr. inv. T 1736/1.

2. Av. La fel ca la nr. 1, dar prima rozetă are 6 puncte, în timp cea de-a doua 7. Din coc pornesc trei șuvițe. Pometele obrazului este foarte puțin accentuat și distanțat de ochi.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥ[Σ] ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar zeul este reprezentat într-o poziție mult mai dreaptă, mai rigidă. Blana leului are aceeași unduire, însă capătul de jos al ei se prelungește printr-o hastă către linia solului redată cu o ondulație centrală. Legenda reversului, sigla și unele elemente ale iconografiei sunt redade prin globule foarte pronunțate.

Este singura monedă din tezaur care nu a fost incizată pe revers.

Sigla $\mathcal{M}$; axa: 11; greutatea: 16,81 g.; diametrul: 33,2 x 32,2 mm; nr. inv. T 1736/2.

3. Av. La fel ca la nr. 1, dar sunt redade doar două frunze în sus, aceste având aproximativ aceeași dimensiune cu cele orientate în jos. Din coc pornesc doar două șuvițe, cea din față căzând oblic, către piept, și nu drept sau către spate. Bărbia este ascuțită.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar blana leului este mult mai lungă, depășind chiar linia pământului, prezentând două ondulații. Partea superioară a corpului zeului est lăsată pe spate.

Reversul a fost incizat, în aceeași tehnică ca și în cazul monedei 1, incizia pornind din dreptul pulpelor și ajungând până la capul zeului.

Sigla $\mathcal{M}$; axa: 11; greutatea: 16,89 g.; diametrul: 32 x 30,9mm; nr. inv. T 1736/3.

4. Av. La fel ca la nr. 1, dar gâtul lui Dionisos este lung. Prima rozetă are 8 puncte, cealaltă fiind mai puțin vizibilă. Nu sunt deosebiri foarte mari de mărime între cele două rânduri de frunze.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / [Θ]ΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar corpul zeului este redat foarte rigid, înclinarea obișnuită către

dreapta fiind foarte mult atenuată. Blana leului nu are falduri, căzând drept până în apropierea labei piciorului stâng al lui Herakles.

Pe revers au fost trasate trei incizii, două de sus în jos, ce depășesc linia solului, și un a de jos în sus, cu același tip de instrument ca și în cazul monedei 1.

Sigla ; axa: 12; greutatea: 15,63 g.; diametrul: 32,5 x 30,2 mm; nr. inv. T 1736/4.

5. Av. La fel ca la nr. 1, dar este redată împletitura părului de pe frunte. Pometele obrazului este redat foarte șters.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar corpul zeului este foarte rigid, înclinarea obișnuită către dreapta fiind foarte mult atenuată. Blana leului nu are falduri, căzând drept până în la mijlocul tibiei. Redarea literelor este barbară.

Pe revers apare o incizie trasată de jos în sus realizată cu un instrument ascuțit cu secțiune pătrată.

Nu are siglă !; axa: 11; greutatea: 16,89 g; diametrul: 32 x 30 mm; nr. inv. T 1736/5.

6. Av. La fel ca la nr. 1, dar rozetele sunt realizate din 6 puncte. A doua frunză îndreptată cu vârful în jos este mai mare ca prima.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar blana leului are două falduri, ajungând până în apropierea labei piciorului; măciuca este oblică, cu vârful mai apropiat de corpul zeului.

Pe revers apare o incizie trasată de jos în sus realizată cu un instrument ascuțit cu secțiune pătrată.

Sigla ; axa: 11; greutatea: 16,49 g.; diametrul: 31 x 30,5 mm; nr. inv. T 1736/6.

7. Av. La fel ca la nr. 1, dar rozetele sunt realizate din 7 puncte. Doar două frunze în partea superioară, care nu se deosebesc foarte mult de cele din partea inferioară.

Rv. ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ΣΩΤΗΡΟΣ / ΘΑΣΙΩΝ

La fel ca la nr. 1, dar blana leului are un fald, iar o hastă pornește dinspre blană către linia pământului. Măciuca de care se sprijină Herakles este dreaptă.

Pe revers apare o incizie trasată de jos în sus realizată cu un instrument ascuțit cu secțiune pătrată.

Sigla ; axa: 12; greutatea: 16,11 g.; diametrul: 31,6 x 29,3 mm; nr. inv. T 1736/7.

Monogramele

Monedele din tezaurul descoperit la Izvorul Sadului au fost bătute cu ștanțe diferite, atât pentru avers cât și pentru revers. Literele din legendă sunt globulate, la fel și reprezentările de pe reversul pieselor. Cea mai accentuată degradare stilistică a reprezentărilor iconografice se regăsește în cazul monedei numărul 5. Pe reversul acesteia, imaginea lui Herakles este extrem de barbarizată, detaliile fiind aproape inexistente, legenda fiind compusă din litere scrise grosolan, neîngrijit. Acest lucru este foarte evident atunci când analizăm modul de executare a literei Σ, care tinde să devină . Foarte important este că acestei piese atât de barbarizat executată îi lipsește monograma.

Pe monedele din tezaur apar trei tipuri de monograme: , M și barbarizată, acestea fiind specifice majorității tetradrahmelor descoperite în spațiul nord-dunărean. Un număr de 4 monede din tezaur au monograma , în timp ce monogramele M și sunt prezente pe câte o piesă. Tetradrahma nr. 5 nu are reprezentă o monogramă.

Barbarizarea monogramei este evidentă în cazul piesei nr. 4. Hastele ligaturii sunt dispuse cu totul întâmplător, iar bucla literei P este poziționată total greșit. Per ansamblu monograma are un aspect inedit,

destul de depărtat de original:

Nu vom relua, în cele ce urmează, problemele legate de încadrarea cronologică a emiterii și circulație nord-dunăreane a tetradrahmelor thasiene și imitațiilor acestora,

deoarece acestea au fost dezbatute în numeroase rânduri¹⁰.

Inciziile

Din cele 7 monede, 5 prezintă câte o incizie pe revers, în timp ce moneda nr. 4 are 3 incizii. În tezaur este prezentă și o tetradrahmă neincizată (nr. 2). Toate aceste 6 piese prezintă o incizie ce pornește dintre picioarele lui Herakles și tinde să se termine în dreptul umărului acestuia. Incizia monedei nr. 7 se termină în dreptul pieptului din cauză că a fost începută după ce s-a orientat vârful uneltei mult prea perpendicular pe tetradrahmă, astfel alunecarea fiind mai scurtă. În cazul piesei cu nr. 4, acest tip de incizie a fost aplicată peste alte două trasate în direcția opusă, ce pornesc din aceeași zonă.

Tăieturile apărute pe tetradrahmele thasiene au fost considerate, de unii cercetători, ca fiind aplicate în scopul verificarea calității metalului conținut¹¹, dar pot avea, credem noi și alte semnificații. Nu putem să nu observăm diferența evidentă dintre tăieturile aplicate pe marginile tetradrahmelor thasiene, făcute în scopul clar de a verifica calitatea argintului, și inciziile ce se regăsesc, uneori, în centrul reversului pieselor¹². Credem că putem identifica câteva caracteristici generale pentru tipul de incizie prezent pe 6 dintre monedele tezaurului:

1. Inciziile pornesc dintre picioarele zeului Herakles, din zona organelor genitale;
2. Tind către linia umerilor;
3. Urmăresc linia corpului lui Herakles, indiferent dacă acesta este reprezentat pe revers mai mult sau mai puțin centrat;
4. Nu depășesc liniile marginale ale imaginii zeului;
5. Au fost realizate cu același tip de instrument, cu secțiune patrulateră.

Având în vedere cele expuse anterior, considerăm că aceste incizii au fost trasate în

cu totul alt scop decât pentru verificarea calității metalului. Traseul lor este strâns legat de reprezentarea lui Herakles, nefiind aplicate aleatoriu. Luând în considerație locul din care pornesc acestea, credem că putem lansa ipoteza utilizării lor în *ștergerea, martelarea, organelor genitale ale zeului* datorită anumitor concepții magico-religioase greu de definit în acest moment¹³. Trebuie să reamintim faptul că tetradrahmele thasiene sunt singurele monede ce au în iconografie reprezentări nud și care circulă masiv în lumea dacică. Este foarte probabil ca acest tip de incizie să fi fost aplicat într-un singur atelier.

Pătrunderea și propagarea tetradrahmelor thasiene în spațiul intracarpatic.

Spre deosebire de alte regiuni ale Transilvaniei, cantitatea descoperirilor din județul Sibiu este redusă¹⁴. Pentru spațiul transilvănean se pot distinge mai multe regiuni cu o prezență ridicată a tetradrahmelor thasiene, descoperite atât în cadrul unor tezaure, cât și izolat¹⁵. Acestea sunt:

1. Depresiunea Brașovului și partea sudică a depresiunii Ciucului, cu extensia din regiunea sudică a laturii de vest a Munților Harghitei;
2. Regiunea dintre Mureș și Târnava Mică;
3. Valea Mureșului și afluenții, la vest de Alba Iulia și până la Deva;
4. Zona de nord a Câmpiei Transilvaniei până la Someșul Mare și Someșul Mic.

Concentrarea descoperirilor de tetradrahme thasiene în cele patru regiuni se datorează situării acestora pe traseul unor artere comerciale importante, pe care era vehiculat argintul provenit din regiunile sud-balcanice¹⁶. Dacă este să analizăm cantitatea descoperirilor monetare încadrabile în secolul I. î. Hr., putem constata o grupare a acestora, cu preponderență, în două dintre regiunile

¹⁰ Moisil 1944, pp. 3-22; Chirilă – Pop 1968, p. 158; Chirilă - Mihăescu 1969, pp. 30sq.; Poenaru-Bordea – Condrea 1972, p. 121; Chirilă - Lucăcel, 1979, p. 93; Preda 1998, p. 248; Grămăticu 2000, p. 400; Isvoranu 2002, p. 48; Părpăuță 2003-2005, p. 40.

¹¹ Preda 1998, pp. 252sq.

¹² Preda – Marinescu 1983-1985, p. 54; Chirilă – Pop 1968, p. 157; Chirilă – Lucăcel 1979, pl. 1-4.

¹³ Analiza detaliată a problemelor ridicate de tăieturile prezente pe tetradrahmele thasiene, precum și extinderea argumentației au fost incluse într-un studiu aparte, ce va vedea în curând lumina tiparului.

¹⁴ Este foarte posibil ca unele tetradrahme thasiene din colecția veche a Muzeului Național Brukenthal să fi fost descoperite pe teritoriului actualului județ Sibiu.

¹⁵ Harta 2.

¹⁶ Preda 1957, p. 113sq.; Glodariu 1974, pp. 100sq.

menționate anterior: 1 și 3¹⁷, situație întâlnită și în cazul tetradrahmelor thasiene¹⁸. Acest fapt este explicabil prin prisma cercetărilor arheologice, ce au scos în evidență importanța politică și economică a celor două zone în perioada secolului I î. Hr¹⁹.

Având în vedere cantitatea mare de tetradrahme Macedonia Prima și Thasos, provenită din spațiul Munteniei cuprins între râurile Vedea și Ialomița, și coincidența regiunilor în care se propagă cele două tipuri monetare, considerăm că pătrunderea acestora în Transilvania a avut loc dinspre această zonă, prin pasurile ce leagă Muntenia de Depresiunea Brașovului²⁰. Este destul de posibil ca puternica uniune de triburi constituită în teritoriul cuprins cu aproximație între râurile Vedea și Ialomița²¹, definit pe baza monedelor dacice de tip Vârtej-București²², să fi *intermediat comerțul cu argintul monetizat importat din regiunile sudice ale Peninsulei Balcanice*. Nu este exclus, credem noi, ca aceasta să fi generat, în urma comerțului cu argint, difuzarea celor două tipuri monetare în spațiul intracarpatic.

---

¹⁷ Părpăuță 2006, pl. 19, 20, 22.

¹⁸ Harta 2.

¹⁹ Crișan 2000, pp. 83sq., 98-103, pl. 3 și 4; Costea 2002, pp. 21sq., 33-53, 379sq.; Glodariu 1983.

²⁰ Harta 3.

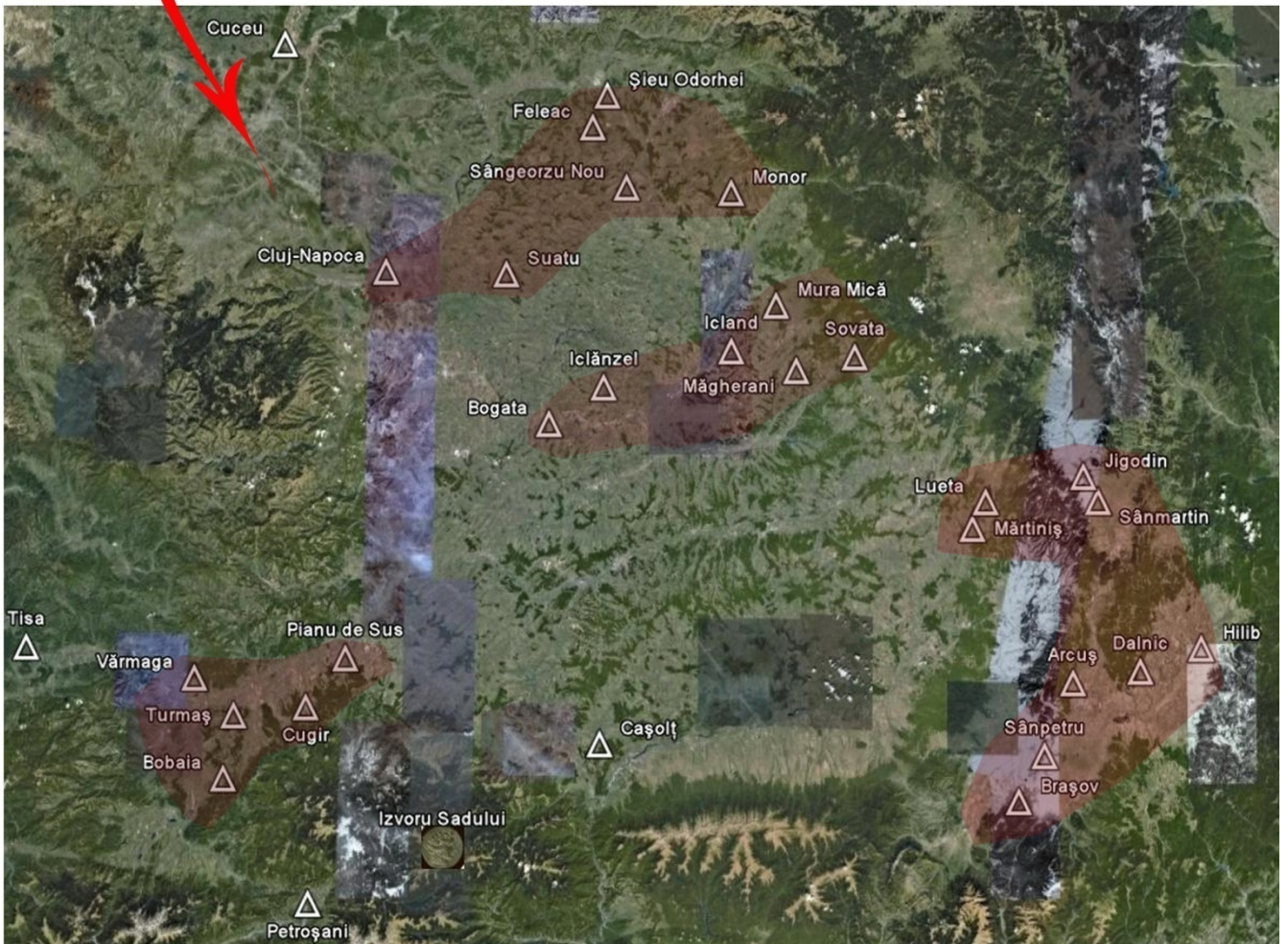
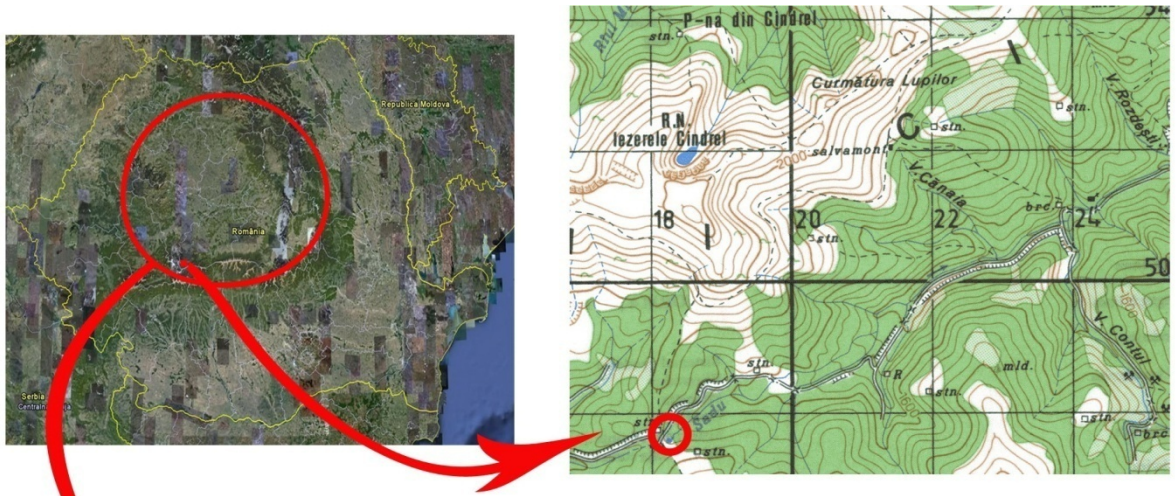
²¹ *** 2000, p. 97, fig. 50.

²² Preda 1998, p. 188.

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY

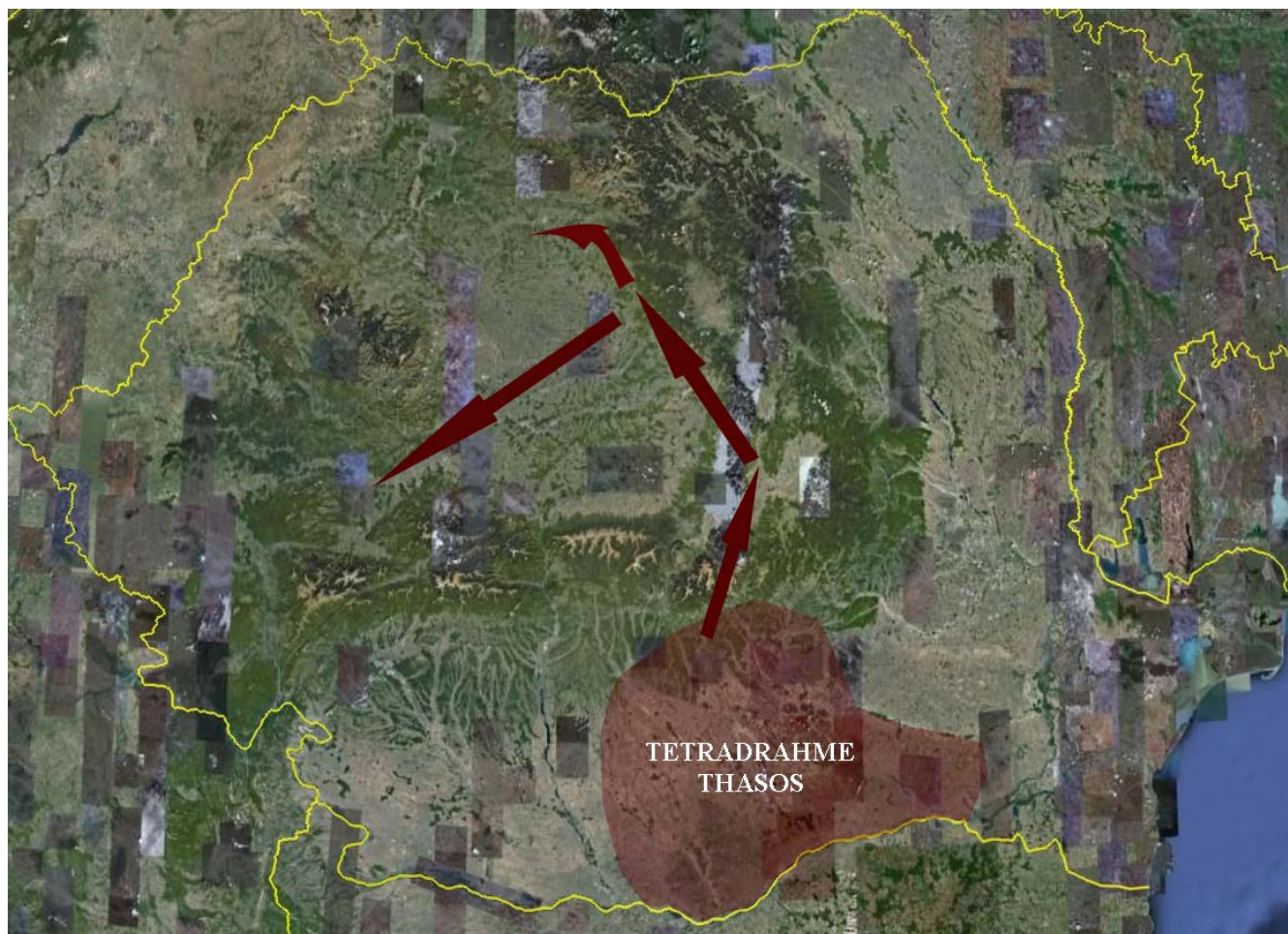
- *** 2000 *** , *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României*, III, București, 2000.
- Chirilă - Lucăcel 1979 E. Chirilă, V. Lucăcel, *Tezaurul de la Petrindu*, în: *ActaMP*, 3, 1979.
- Chirilă - Mihăescu 1969 E. Chirilă, G. Mihăescu, *Der Münzhort von Căprioru*, Târgoviște, 1969.
- Chirilă – Pop 1968 E. Chirilă, I. Pop, *Tezaurul monetar de la Sânpetru (or. Brașov)*, în: *Apulum*, VII/I, 1968.
- Costea 2002 F. Costea, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înaintea și în timpul stăpânirii romane*, Brașov, 2002.
- Crișan 2000 V. Crișan, *Dacii din estul Transilvaniei*, Sfântu Gheorghe, 2000.
- Glodariu 1974 I. Glodariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj, 1974.
- Glodariu 1983 I. Glodariu, *Arhitectura dacilor - civila și militara (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Cluj-Napoca, 1983.
- Grămăticu 2000 S. Grămăticu, *Două tezaure de tetradrahme ale provinciei Macedonia Prima și ale cetății Thasos descoperite în Muntenia*, în: *Istro-Pontica*, 2000.
- Isvoranu 2002 T. Isvoranu, *Monede thasiene din tezaurul descoperit la Fântânele, județul Teleorman*, în: *SimpNum*, București, 2002.
- Mitrea 1965 B. Mitrea, *Penetratione commerciale e circolazione monetaria nella Dacia prima della conquista*, în: *Ephemeris Dacoromana. Annuario della Scuola Romana di Roma*, București-Roma, X, 1965.
- Mitrea 1975 B. Mitrea, *Découvertes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie (XVII)*, în: *Dacia*, N. S., XIX, 1975.
- Moisil 1944 C. Moisil, *Les tetradrachmes de Thasos et de la Macedoine I-ere et leur circulation en Dacie*, în: *Balkanica*, 7, 1944.
- Părpăuță 2003-2005 T. Părpăuță, *Câteva considerente privind prezența monedei în Dacia nord-dunăreană*, în: *CN*, IX-XI, 2003-2005
- Părpăuță 2006 T. Părpăuță, *Moneda în Dacia preromană, secolele IV a. Chr. – I p. Chr.*, Iași, 2006.
- Poenaru-Bordea – Condrea 1972 Gh. Poenaru-Bordea, C. Condrea, *Date noi privind tezaurul de la Adînca*, în: *Acta Valahica*, 3, 1972.
- Preda – Marinescu 1983-1985 C. Preda, Gh. Marinescu, *Contribuții la circulația monetară din Dacia în sec. I î.e.n.-tezaurul de la Șieu Odorhei, jud. Bistrița Năsăud*, în: *BSNR*, 131-133, 1983-1985.
- Preda 1957 C. Preda, *Contribuții la problema provenienței argintului din tezaurele geto-dacice, în lumina descoperirii de la Stăncuța (r. Călmățui, reg. Galați)*, în: *SCIV*, VIII, 1957.
- Preda 1998 C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1998.
- Winkler 1955 I. Winkler, *Contribuții numismatice la istoria Daciei*, în: *SCȘCluj*, 6, 1955.

HARTA 1. LOCUL DE DESCOPERIRE AL TEZAURULUI DE LA „IZVORU SADULUI”

HARTA 2. TEZURE CE CONȚIN TETRAHRAHME THASIENE, DESCOPERITE ÎN TRANSILVANIA

**HARTA 3. DIRECȚIA DE PĂTRUNDERE A TETRADRAHMEI THASIENE ÎN
TRANSILVANIA**

Zona de concentrare a descoperirilor de tetradrahme Macedonia Prima și Thasos din Muntenia. Delimitarea aproximativă a teritoriului controlat de uniunea de triburi ce a intermediat importul argintului sud-balcanic în spațiul intracarpatic

1

2

3

4

5

6

7